

Ս. ԳՐԱԿԱՆ

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ

Ընթերցելն յետոյ Օտարականը ըսաւ իր աշակերտներուն.

«Այս սեղանէն և իրարմէ բաժնուելէ առաջ, միասին երգենք Գալիլէոյ զուարթ երգերէն մին»։ Վարդապետին ձայնը այդ իրերէն անսովոր յուզումով մը կը թրթռար, և իր իւրաքանչիւք բառը ծնծղայի նման կը հնչէր, ուրախութեան և վշտի տրոփունքներով։ Յետոյ կարօտապին նայելով բոլորին, լռաւ։

«Շուտով պիտի բաժնուինք իրարմէ, սակայն առէն անդամ որ պէտք ունենաք ինծի, եւ ձեզի հետ պիտի ըլլամ, իրբեւ անտեսանելի բոյց իրաւ ներկայութիւն մը ձեր մէջ։ Մտաւաճարը լուկ կը փնտռէ ջուրը և անթին՝ սեղանը, այնպէս ալ ձեր սէրը պիտի առաջնորդէ ձեզ ինծի։ Սիրոյ լոյս ճամբայէն մենք պիտի կրնանք իրարու դալ, Աստուծոյ իրթալու համար։ Մի մոռնաք թէ որսացուող եղնիկը կ'զգայ որօրդին նետը տակաւին իր սրտին չհասած, ինչպէս դետն իր վախճանը, դեռ ծով չթափած։ Մի խռովիք, կը վտահեցնեմ ձեզի թէ նշենին տակաւին իր ծաղիկներէն չմերկացած, մենք վերստին պիտի հանդիպինք իրարու»։

Պետրոս որ երկուր ատենէ ի վեր լուռ էր աւ ճնշուած, ըսաւ Օտարականին.

«Ուր որ ալ երթաս, Քեզի հետ պիտի ըլլամ, մահն իսկ պիտի չկրնայ բաժնել մեզ իրարմէ»։

Օտարականը դրաւ իր դողդղացող ձեռքը Պետրոսի աւախն, յետոյ անոր աչքերուն նայելով դառնօրէն ժպտեցաւ։

«Ո՞վ դիտէ, գուցէ բոլորդ ալ ուրանաք և լքէք Ձիւս, տակաւին դիչերը չվերջացած։ Իսկ դուն Պետրոս, որդի Յովնանու, հաւախօսէն առաջ Լընք անգամ պիտի ուրանաս Ձիւս»։

Յովհաննէսի աչքերուն մէջ արցունքներ կային։

«Տէր, ըսաւ, ինչպէ՞ս կրնաս թողուլ մեզ առանձին այս աշխարհի մէջ»։

«Հոս պիտի մնաք բոլորդ, պիտի տքնիք ու պայքարիք, պիտի շարձարուիք սիրով, տանելու համար բարի լուրը մարդոց և իրագործելու Լըկնքի արքայութիւնը այս երկրի վրայ»։

Յետոյ սաղմոսներ երգելով դուրս ելան վերնատունէն և քաղաքի նեղ ու մանուածապատ փողոցներէն շարունակեցին իրենց ճամբան զէպի Զիթենեաց Լեռը։ Կարդ մը տուններէն ներս դեռ կը շարունակուէր Պասեքի խրախճանքը։ Բաց դռներէն և պատուհաններէն դուրս կը թափէին զուարթ լոյսեր և սաղմոսներու փչրանքներ կը ծփային կերակուրներու բոյրով լեցուած մթնոլորտին մէջ։ Շատեր կը հրաւիրէին Վարդապետն ու աշակերտները որ մասնակից ըլլային իրենց սեղանին։ Օտարականը կը ժպտէր բոլորին և կը գոհանար օրհնելով դիրենք։

Քաղաքի զլիսաւոր դարպասը ձգելէն յետոյ, դարձան զէպի ձախ, ու մտան Զիթենեաց պարտէզը, որ յաճախ իրենց իրբեւ հաւաքատեղի և հանդուստալար կը ծառայէր։ Աշակերտները կերուխումէն ծանրացած, տարածեցին իրենց թիկնոցները ստուերներու և լուռնի թափանցիկ շղարչին ներքեւ և պառկեցան քովքովի։ Քունը այդ գիշեր անդիմադրելիօրէն կը ճնչէր բոլորի աչքերուն վրայ, կապարի մը ծանրութեամբ։ Անոնք շնամարեցին ստուերը որ անցաւ պարտէզի քովէն և ուղղուեցաւ զէպի Քահանայապետին տունը։

«Հոս կեցէք, ըսաւ Օտարականը աշակերտներուն, և հսկեցէք. հոգիս տխուր է մահուան շափ, սակայն մահը չէ պատճառը

անոր, այլ սէրը՝ որ անվճար կը մնայ այս աշխարհի որդիներէն»։

Յետոյ մեկուսացաւ պուրակին խորը, ու ծունկի, ժայռի մը քովիկը, տարածեց իր բազուկները դէպի արեւելք և արեւմուտք, ամբողջ տիեզերքը զրկելու համար կարծես և սկսաւ աղօթել։

«Հայր, եթէ հնար է, հեռացուր այս ժամը ինձմէ, որովհետեւ դառն է բաժակը որ կը մատուցուի շրթներուս, սակայն ոչ այնպէս ինչպէս որ Ես կ'ուզեմ, այլ ինչպէս որ Դուն կ'ուզես։ Հոգիս յօժար է, բայց մարմինս տկար»։ Գոց են աչքերը և կը դողան շրթները բոցին գէժ բռնուած տերեւներու նման։ Երկար ատեն մնաց այդ գիրքին մէջ, սպասելով կարծես բանի մը որ կ'ուշանար։ Բնտոյ վար ինկան իր բազուկները, բայց ինքը գլխահակ շարունակեց իր աղօթքը։ Մեղմ հոլով կը շարժէր մետաքս իր դանդուրները, մարելու մօտ ջահի մը նման։

Աղօթքն յետոյ թեթեւցած, աշակերտներուն քով վերադարձաւ։ Ամէնքը կը նրնջէին իրենց վերարկուներուն մէջ փաթթուած, պատերազմէն առաջ պարտուած մարդերու նման։

«Խթուն կեցէ՛ք և աղօթեցէ՛ք, որպէսզի փորձութեան չմատնուիք»։ Իր ձայնը պարտէզի խաղաղութեան մէջ հնչեց ցուրտ և անսովոր, սառույցի վրայ սահող առարկայի մը պէս։ Քնացողները տարտամ շարժումներ ւրին միայն և շարունակեցին իրենց քունը։

Օտարականը չորս կողմ նայեցաւ, ոչ մէկ շարժում իր շուրջը։ Հեռուն կը բարձրանային Տաճարին աշտարակները ստուերներէ խածուած։ Իսկ Զիթենիներու պարտէզը լուսնի կաթով ողողուած, երկինքէն կախ խոշոր թաղարի մը երեւոյթը ունէր։

Այժմ կ'զգար թէ առանձին էր, նման «նոնց» որոնք վեր կը բարձրանան ամէնքէն ու կը տանջուին միայնակ լոյս ու բարիք տալու ամենուն։ Ամէն հերոս մինակ է և արթուն՝ քնացողներու այս աշխարհին մէջ։ Լքուած է

իր սիրելի աշակերտներէն, և անխել՝ իր երկնաւոր հօրմէն։ Մերժումի այդ գիշերուան մէջ ամէն ինչ կը զլացուի իրեն, վստայի ով որ իր ամբողջը կու տայ, փոխարէն ոչինչ կրնայ ունենալ։

Թողլով իր աշակերտները իրենց քունին հետ, նորէն իր տեղը վերադարձաւ, սիրտը անձկութեամբ լեցուն։ Կռիւ կար իր հուսթեան խորը։ Մարդկայինն ու աստուածայինը ճակատ ճակատի են իր մէջ։ Մարմին՝ հողիին վրայ ծանրացող այդ բեռը կը քրտնի, կ'արիւնի և կայլակ կայլակ կը թափի հողին։ Սկիզբն է աղատութեան, սթափումը մարմնին՝ որ մեծագոյն ծանրութիւն է քաւութեան։

Օտարականին այնպէս թուեցաւ թէ երկինքը բացուեցաւ իր գլխուն վերեւ և հրեղէն էակ մը բաժակ մը մօտեցուց իր շրթներուն։ Այդ պատկերը փայլակի մը պէս շինեցաւ ու քանդուեցաւ և իր նայուածքը այդ կրակէ ափսոյն մէջէն սուղուեցաւ երկինքներուն խորը, հոն կարդալու իր ճակատագիրը, որ արիւնով էր գրուած։ Երկրորդ անգամ մօտեցաւ իրեններուն, որոնք կը քնանային խոր ու անտարբեր։

Մեղմացած է սակայն տաղնապը, հերքուած է ամէն վատութիւն զոր մարդը կըրնար ընել, և ապահով է յաղթանակը։ Թող քնանան աշակերտները և արթուն հսկեն թըշնամիները, ինք առանձին չէ այլեւս։ Միակ մտածումը որ այժմ կը ծուռատէ իր սիրտը, ապահովութիւնն է իրեններուն, զոր այնքան սիրեց։

«Հայր բարեկուս, ահա քեզի կը յանձնեմ անմեղ այս դառները, որոնք կը ննջեն քիչ մը անդին. պահէ՛ք զանոնք աշխարհի չարէն և զալիք վտանգներէն, անոնք սրբազան արտերն են, որոնց հոգիի ափսոսներուն մէջ ցանցի արքայութեանդ սերմը։ Անոնք են իմ ամբողջ ունեցածս, պահէ՛ք զանոնք անվթար՝ որպէսզի ի դուր անցած չըլլան իմ օրերս այս աշխարհի մէջ»։

Հեռուէն կը լսուէր արդէն ոտնաձայններու խուլ ու չփոթ աղմուկը: Օտարականը մօտեցաւ և արթնցուց աշակերտները:

«Ժամա կը մօտենայ, ըսաւ տրամօրէն, պայթարը վերջացած է, սակայն յաղթողը նախ պէտք է յաղթուի, ունենալու համար ամբողջական խաղաղութիւնը»:

Աշակերտները, յանկարծակիի եկած, շարուեցան Վարդապետին շուրջը, անձկութեամբ լեցուն: Անոնք ի դուր կը փորձէին վանել մութով թանձրացած քունը իրենց աչքերէն և տարսափը՝ հոգիներէն: Նման էին անգոր ու հերադուրկ Սամսոնին, թշնամիներու ձեռքին մէջ:

Օտարականը տրամօրէն նայեցաւ այդ խուճապահար խլակներուն, կարեկցութեան խոր զգացումով, յետոյ մօտեցաւ և մէկիկ մէկիկ համբուրեց բոլորը, նման հօբ մը՝ որ հեռաւոր ճամբորդութեան մը համար կը բաժնուի իր գաւազներէն: Վարդապետին դէմքը այդ պահուն նման էր ատղազարդ երկնքին, անպատին վրայ բացուած:

Օտարականը հագիւ վերջացուցած իր խօսքը, բոլորը լսեցին խուլ աղմուկը որ հեռուէն կը մօտենար, իր թումբերը քակած դետի մը նման: Աշակերտները երկիւղով լեցուն, Վարդապետին նայեցան, լարած իրենց ամբողջ էութիւնը մօտեցող ձայներուն, նման ոչխարներու հօտին՝ վերահաս վտանգին գիւնց: Յետոյ նշարեցին ծառերու տաքարթներու ընդմէջէն ջահերու թռչող լուսնի սեր, ապա լսեցին յստակ կերպով շայիւնը բուրբուր և ազազակները մարդոց, որոնք պարտէջ կը մտնէին: Բոլորին առջեւէն խոչոր մարի մը բռնած կու գար Յուզան, արտօրանքով որոնելով մէկը:

Օտարականը բաժնուելով աշակերտներէն, եկող խումբին մօտեցաւ, ջրվէժին դէմ կեցող սիւնի մը նման: Բոլորը կանգ առին, իրենց թափին մէջ ընկրկած: Յուզայի քրտնած դէմքին վրայ գունանակութեան ժպիտ մը ուրուագրուեցաւ. արագ մօտեցաւ

Օտարականին և համբուրեց Ձայն: Յետոյ զարժաւ իր շուրջիններուն և ըսաւ.

«Ահաւասիկ մարդը»:

Օտարականը նայեցաւ Յուզային և փնայ անխօս: Յուզան դողաց այդ նայուածքէն, որ սուր էր և հատու, մահը ետ մղել կարենալու չափ:

«Յուզա, ըսաւ, համբուրելով կը մատնես Մարդու Որդին, սիրոյ նշանով հրաւէր կը կարգաս դահիճներու»:

Տակաւին իր խօսքը չստարտած, դիմուած մարդերը մօտեցան և կապեցին Անոր ձեռքերը:

«Այս յղթանները շատ նեղ պիտի դան իմ քեներուս, որոնք ամբողջ տիեզերքը ընդգրկելու սահմանուած են», ըսաւ Օտարականը: Իր շուրջ եղողները ոչինչ հասկցան և Ձայն կաշկանդելով դուրս հանեցին պարտէջէն: Աշակերտները փորձեցին ընդգիծանալ, սակայն յետոյ սարսափահար՝ լքեցին իրենց ուսուցիչը և փախան:

Յուզան չհետեւեցաւ ամբոխին, անկա երկար ատեն դաժուած փնայ իր տեղը, գլխիկոր և ցուրա, ինչպէս սպաննուած մահը: Իր ներսի դժուրքին մէջ լուսաւորուած՝ Տիրոջ կայծակ նայուածքէն, անձանօթ լաց մը կար: Երբ արթնցաւ իր թմբիւնէն, ոչ ոք կար իր շուրջը, տառածին կեցած էր պարտէջին խորը, լուսնի կաթնաղբիւրին մէջ ինկած աղբակոյտի մը նման:

Օտարականի տարուելէն վերջ, պարտէջի խորէն դուրս եկաւ պահուած Պետրոսը և հեռուէն հետեւեցաւ խումբին: Թափօրը, որ դիշերային հանդէսի մը երեսոյթ ունէր, կը յառաջանար ծուխի և արիւնոջ ջահերու շառային ներքեւ, աղմուկով և հայհոյութիւններով թնդացնելով օդը: Պարտէջի մուտքին, Պետրոս հանդիպեցաւ Յուզային, որ առանց իրեն նայելու կը փախչէր, ծածկելու համար ինքզինք մութին մէջ:

Օտարականը հարցաքննութեան համար տարուեցաւ. նախ Աննային ապարանքը, որ

Հեռու չէր Զեթենիաց պարտէզէն։ Հոն կը
ընակէր նաեւ իր փեսան, Կայաբա Քահանա-
յապետը։ Առաջին հարցումով Աննան կ'ուզէր
դիտնալ թէ որո՞նք էին իր աշակերտները և
թէ ո՞ւր էր անոնց կեդրոնատեղին։ Օտարա-
կանը Քահանայապետին նայեցաւ առանց
պատասխանելու։ Յետոյ երկու վիշտեր կան-
չուեցան, որոնք ի ներկայութեան հաւաք-
ած ամբոխին՝ երգումով հաստատեցին
թէ Օտարականը համարձակած էր ըսել.
«Քանդեցէք ձեռագործ այս Տաճարը և Ես
երեք օրէն պիտի վերաշինեմ զայն»։ Օտա-
րականը կը շարունակէր լռել այն ձոյլ լուո-
թեամբ՝ որ կրնար թուանալով դատաւոր-
ները և յուսահատութեան մատնել ամբոխը։

Աննան զայրացած այս լուսթենէն, սաքի
եկաւ և գոչեց.

«Վեհշո՞ւ կը բռնս ւ չե՞ս լսեր թէ ինչե՛ր
կ'ըստին Քու մօտիդ»։

Օտարականը անխօս պտտացուց միայն
իւր վճիռ րայց տխրութեամբ լեցուն նայ-
ւածքը իւր շուրջի աստելալառ դէմքերուն, և
մնաց անխօս։

Աշակերտներէն երկուքը, Պետրոս և Յով-
հաննէս, հետեւած էին Վարդապետին և
մտած Քահանայապետին ապարանքին դա-
ւիթը ու խառնուած խարոյկին շուրջ տաքցող
մարդոց։

«Ի՞նչ ցուրտ է, Աստուած իմ», ըսաւ Պետ-
րոսը իւր ընկերով, անթարթ նայելով խա-
րոյկի կրակին, որ ջերմ զգայութեամբ կը
լեցնէր իւր նայուածքը։ Ներսը դեռ կը շա-
րունակուէր հարցաքննութիւնը։ Պետրոսին
պահ մը այնպէս թուեցաւ թէ Գալիլոյ
լճափին վրայ են, չըմպպատուած սիրելիե-
րով, երբ ծառաներէն մին մօտեցաւ իրեն և
ըսաւ.

«Հէ՛յ ց ծերունի, ինչո՞ւ կը պահես դէմքդ,
դուն այս շարագործի հետեւորդներէն ես,
տեսայ քեզի իր հետը պարտէզին մէջ»։ Պետ-
րոս օձէն խայթուածի պէս ետ եկաւ իր մտա-

ծումներէն, քակու համար երդումով՝ թէ
չէր ճանչնար Օտարականը։

Քանի թր Ղեկապետներ լսեցին այս խօս-
քերը և մօտեցան Պետրոսին և ուշադրու-
թեամբ սկսան զննել դինք, Պետրոս սարսա-
փահար վեր վերցուց իր ձեռքերը ու երդում
ըրաւ թէ առաջին սնգամ կը տեսնէր Օտա-
րականը։

Երբ կ'ուղէր հեռանալ գաւիթէն, զոնա-
պանը կեցուց դինք, ըսելու համար թէ ինքը
Գալիլիացիի աշակերտներէն է, և թէ իր
չեւալը ապացոյց էր ասոր, Պետրոս երրորդ
անգամ ըլլալով աւրացաւ, ըսելով թէ չէր
ճանչնար այդ շարագործը։

Ընչդ այդ միջոցին քացուեցաւ սրահին
դուռը և Օտարականը կապուած դուռն բեր-
ւեցաւ, Կայաբային տարուելու համար։
Վարդապետը Պետրոսին նայեցաւ։ Այս վերո-
ջինը չկրցաւ գիմանալ այդ տրտում ու խո-
ցող նայուածքին, սիրտը կը տրոփէր ուժգնօ-
րէն և կոկորդը կ'այրէր։ Իր ականջներու
բղիւնին յանկոտը եկաւ խառնուելու աքա-
ղաղին կանչը, նման յանկարծածաք յիշա-
տակի մը՝ որ կը լուսաւորէ ամբողջ անցեալ
մը։ Պետրոսը երկու ափերով ծածկեց իւր
դէմքը և դուրս փախաւ հեծկլտալէն։

Օտարականը տարուեցաւ Կայաբային,
որ երկար տարիներէ ի վեր Քահանայապետն
էր Հրէից։ Հոն իւր մօտն էին հաւաքուեր
Սաղուկեցիներ իրենց դանդորուած ժօրուքնե-
րով, Փարիսեցիներ քացխած դէմքերով, և
Մինչդրիսին անդամներ ճերմակ վերարկու-
ներով։ Քահանայապետը ժամանակ չահիլ
կ'ուզէր, հետեւաբար առանց դատաւարանա-
կան ձեւակերպութիւններու՝ հարցուց Օտա-
րականին.

«Յառուն կենդանի ատաղձո՞ցն, ըսէ մեզի
թէ դո՞ւն ես Մեխան»։ Տիրեց խոր լռու-
թիւն, կարծես թէ ժամանակն ալ պահ մը
կանգ առաւ բոլորի սպասումին հետ։

«Ատրիկա դուն կ'ըսես, ըսաւ Օտարակա-
նը, սակայն կը վտահանես մեզի թէ մօտ

է օրը հրը Մարդու Որդին բաղձած Զօրութեան աջ կողմը, ամպերու պարայէն պիտի դայ դատելու աշխարհը: Բոլորը սահմակած իրարու նայեցան: Քահանայապետը-ինքն զինքէն ելած, պատուի իր պատմունանը, իսկ շուրջինները գոցեցին իրենց ականջները առ ահաւոր հայհուդութեան ի լուր: Յետոյ բոլորը կարծես մէկ բերանէ, աղաղակեցին.

«Մահ ամբարիշտին, որ ինքզինք Մեհաբլին տեղ դնել կը ժպտահի»:

Օտարականը սակայն անայլալ նայեցաւ բոլորին և շարունակեց.

«Իմ վերջալոյս սկիզբն է շուտով ծագող արշալոյսին, որուն ճառագայթները ծածկւած կը քնան ձեր նայուածքներէն: Ահա կը վերջանայ գիշերը. Գերադոյն ձեռքը պիտի լեցնէ իմ ժարմինի լապտերը նոր իւղով, ծագող արշալոյսին հետ վառելու համար»:

«Աղբիւրը որմէ խմելու եկած էի, ինձմէ աւելի ծարաւ դուայ, և փոխանակ Ես իրմէ խմելու՝ ան խմեց Զիս: Սակայն անհրաժեշտ է որ որսորդը որսացուի, ուրիշներ կարենալ որսառու համար: Քիչ մը եւս և արդէն ուրիշ մայր մը պիտի ծնի Զիս: Ինձի համար գերեզման դոյութիւն չունի այս երկրի վրայ, բոլոր լեռներն ու դաշտերը օրօրոցներ են միայն: Յիշատակի նոր առտուան մը մէջ վերստին պիտի հանդիպինք իրարու, և եթէ այժմ արեւնով լեցուն ձեր ձեռքերը կարենան

լոյս բռնել, այն ատեն ձեռք միասին կը շինենք մեծ երազին աշտարակը, երկրէն երկրէն բարձրացող: Բոլորը զարմացած իրեն հընային, երբ ամբարիշտ մէջէն մին սկսաւ բարձրաձայն խնդալ ու բոլորը հետեւեցան իրեն:

Արեւածայլէն յետոյ, դուքս բերին խոշտանդուած Օտարականը և տարին Պիղատոսին, որպէսզի վաւերացնէր Մինէղրիոնի տւած մահաւան վճիռը: Պետրոս, ամբարիշտ խառնուած, կ'երթար. իր հոգիին խորը ծանր մտածումներ կային, որոնք փլած շէնքի մը քարերուն նման կը ճնշէին իր սիրտը:

Ամբարիշտ՝ որ ատենանէ ատենան հետեւած էր Օտարականին, տկար հոգիներու յատուկ տխուր ժողովութեամբ, որ յաջողութեան և զօրութեան մէջ կ'ուզէ միայն տեսնել արդարութիւնը, նուազեցուցած էր իր համակրանքը: Նոյնիսկ անոնք որոնք քանի մը օրեր առաջ Բեթփաքէի բարձունքին վրայ խանդավառ ողբերգութեամբ ծափողջուներ էին Զինք իրբեւ Դաւթի դահուռն վերանորոգելը և Իսրայէլի դարաւոր յոյսերուն մարմնացումը, անտարբերութեան մշուշի մէջէն կը նայէին այլեւս իրեն:

Օտարականին դէմքը ճերմակ՝ ինչպէս փուշին ծաղիկը, և շողարձակ՝ նման արեւու ոսկիին, մթազնած էր խոշտանդունքներէն և իր ցողունէն կախ ծաղիկի մը նման ինկած իր ուսին: